

Ба Шўрои диссертатсионии 6D.KOA-005-и дар назди Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон (734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ 33)

ТАҚРИЗИ

роҳбари илмӣ ба диссертатсияи Шоев Нематҷон Султонович дар мавзуи “Масъалаи маргиналият ҳамчун зухуроти иҷтимоӣ дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон”, ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои сотсиологӣ аз рӯи ихтисоси 22.00.04 – Соҳтори иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ

Маргиналият ҳамчун зухуроти иҷтимоӣ ҷанбаи ҷудонопазири ҳамаи соҳтори иҷтимоии ҷомеаҳо буда, дар шароити ҷомеаи гузараш хусусияҳои навро соҳиб мегардад. Ба гурӯҳи маргиналҳо одамоне дохил мешаванд, ки нишонаҳои ин ё он гурӯҳи ба онҳо тааллуқдоштаро аз даст додаанд ва нишонаҳои гурӯҳи дигарро ҳанӯз аз ҳуд накардаанд. Маргиналҳо дар соҳтори иҷтимоии ҷомеа мақоми ҳудро пайдо накардаанд, ба муҳити иҷтимоӣ мутобиқ нашудаанд, барои пешрафти шахсӣ ва қасбии фаъолии зиёд нишон намедиҳанд.

Маргиналият зухуроти табий аст, аммо зиёд шудани намояндагон ва ба меросӣ табдил ёфтани арзишҳои он барои ҷомеа ҳатар дорад, зоро гурӯҳҳои маргиналий тартибот ва арзишҳои иҷтимоӣ- иқтисодии ҷомеаро намепазиранд. Аксарияти намояндагони гурӯҳҳои маргиналий сафи гурӯҳҳои ҷинояткор, бекасбу ихтисос, камбизоат, бекор ва амсоли инро пурра менамоянд. Имрӯз мо ҷомеаи демократӣ ва соҳибистиқлолро бунёд намудаем, низоми сиёсии идоракуни худро дорем ва аз ин рӯ, дар низоми иҷтимоӣ воситаҳои зиёди ҷойивазкуни иҷтимоӣ вуҷуд доранд ва раванди маргиналияти иҷтимоиро метезонанд.

Таҳқиқоти диссертатсионии Шоев Нематҷон Султонович ба яке аз масъалаҳои мубрами илми сотсиология – маргиналият ҳамчун зухуроти иҷтимоӣ баҳшида шудааст. Омӯзиши зухуроти маргиналият барои муайян, баҳогузорӣ ва пешбинӣ кардани шаклҳои зоҳиршавии он, инчунин пешгирии таъсири манғии маргиналият ва самаранок истифода

кардани чиҳатҳои мусбати ин падидай иҷтимоӣ дар шароити ҳозира аҳамияти калони назариявӣ ва амалий дорад.

Дар Тоҷикистони мусир дигаргуниҳои иҷтимоию иқтисодӣ ва сиёсӣ босуръат идома дорад, раванди ҷойивазкунии амудии шаҳрвандон, муҳочират, шаҳришавӣ, тағиیرёбии меъёрҳо ва арзишҳои иҷтимоӣ, омехташавии ҳувиятҳои зиёди иҷтимоӣ аз ҷумлаи падидаҳое ба ҳисоб мераванд, ки дар навбати худ ба пайдоиши як қатор раванду зуҳороти иҷтимоӣ, аз ҷумла маргиналшавии аҳолӣ боис мегарданд. Аз ин рӯ, ҳамаҷониба таҳқиқ гардидани зуҳороти^{*} маргиналият, сабабҳои пайдоиш, оқибатҳои мусбату манғӣ ва роҳҳои ҳалли он аҳамияти назариявӣ ва амалий дорад. Инчунин аҳамияти омӯзиши зуҳороти маргиналият дар он зоҳир мешавад, ки то ба ҳол оид ба ин падидай иҷтимоӣ аз тарафи олимони Тоҷикистон дар шакли диссертатсия ё монография тадқиқоти илмии фарогир гузаронида нашудааст.

Диссертатсияи Н.С. Шоев аз муқаддима, ду боб, б зербоб, хулоса ва рӯйхати адабиёти истифодашуда таркиб ёфтааст. Дар муқаддимаи кор мубраммияти омӯзиши мавзуъ, мақсад ва вазифаҳои тадқиқот, объект ва предмети тадқиқот, асосҳои назариявӣ ва методологии тадқиқот, заминаҳои эмпирикии таҳқиқот, навгониҳои илмии тадқиқоти диссертатсионӣ, нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшавандай диссертатсия, аҳамияти назариявӣ ва амалии натиҷаҳои тадқиқоти диссертатсионӣ, саҳми шахсии довталаби дарёftи дараҷаи илмӣ, тасвиби натиҷаҳои тадқиқот ва соҳтори диссертатсия барасӣ гардидааст.

Диссертант Н.С. Шоев дар боби аввал ва параграфҳои алоҳидай он асосҳои назариявӣ-методологии омӯзиши масъалаи маргиналият ҳамчун зуҳороти иҷтимоии ҷомеаи мусир, масъалаҳои таҳаввулоти мағҳуми “маргиналият” ва назарияҳои он дар сотсиология, маргиналият ҳамчун хусусият ва нишондиҳандай ҷомеаи тағиیرёбандай мусир, хусусиятҳои зуҳороти маргиналият дар раванди шаҳришавӣ ва муҳити шаҳриро дар асоси натиҷаҳои таҳқиқот мавриди таҳдил қарор додааст.

Муҳакқиқ бо такя аз сарчашмаҳои илмӣ ва дар асоси хулосаҳои худ мағҳуми “маргиналият”-ро шарҳ дода, назарияҳои сотсиология ба ин мавзуъ баҳшидашударо таҳқиқ намудааст. Дар диссертатсия назарияҳои сотсиологияи Р. Парк, Г. Зиммел, Э. Дюргейм, М. Вебер, А. Шютс, Т. Веблен, В. Тэрнер, М. Элиад, Р. Барт, Э. Стоуквист, Е. Хюз ва дигарон оид ба мутобиқшавии иҷтимоӣ ва зуҳороти маргиналият, сабабҳои паҳншавӣ, шаклҳои зоҳиршавӣ, оқибатҳои иҷтимоии маргиналшавии

аҳолӣ бо нишон додани иқтибосҳо аз сарчашмаҳои аслӣ таҳдил шудаанд.

Дар диссертатсия хусусиятҳои зуҳуроти маргиналият дар шароити марҳилаи гузариши чомеа, дигаргуниҳои иҷтимоӣ ва иқтисодии чомеа, рафтори иҷтимоии шахси маргинал, стратегияҳои мутобиқшавии одамон ба муносибатҳои иҷтимоӣ, шаклҳои зоҳиршавии маргиналият нишон дода шудаанд. Ба андешаи диссертант маргиналият дар ҳамаи чомеаҳое, ки дигаргуниҳои куллиро аз сар мегузаронанд, дар шаклҳои гуногун зоҳир гашта, бухрони ҳувиятҳо, муфтҳӯрии иҷтимоӣ, номувофиқати мақомҳо, рӯҳияи ноумедӣ ва шиддати иҷтимоиро ба вучуд меорад.

Довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ Н.С. Шоев яке аз сабабҳои маргиналишавии аҳолиро ба раванди шаҳришавӣ алоқаманд медонад, зоро аҳолии деҳоте, ки ба шаҳр кӯчида меоянд, аммо ба маданияти шаҳр пурра мутобиқ шуда наметавонанд, ба маргинал табдил мейбанд. Муҳити шаҳрӣ аз муҳочирони деҳотӣ фаъолию зудҳаракатӣ ва қобилияти махсуси мутобиқшавиро талаб менамояд, аммо на ҳамаи онҳо ба талаботҳои нави шаҳрӣ ҷавобгӯ мебошанд. Дар ин қисмати диссертатсияи худ Н.С. Шоев ба натиҷаҳои тадқиқотҳои гузаронидаи олимони ватаний такя намуда, аз далелҳои илмӣ васеъ истифода бурдааст.

Муҳаққиқ дар боби дуюми диссертатсияи худ масъалаҳои маргиналият дар чомеаи муосири Тоҷикистон, омилҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ, ҳукуқӣ ва фарҳангии пайдоиш ва паҳншавии зуҳуроти маргиналият, баҳодиҳии оқибатҳои иҷтимоии маргиналшавии аҳолӣ ва таъсири он ба ҳаёти иҷтимоӣ дар Тоҷикистон, роҳҳои пешгирий ва бартараф намудани зуҳуроти маргиналият дар чомеаи муосири Тоҷикистонро таҳқиқ намудааст.

Дар ин бахши диссертатсия Н.С. Шоев ба раванди муҳочирати меҳнатӣ ва бекории аҳолӣ дар Тоҷикистон, ки аз ҷумлаи омилҳои асосии паҳншавии раванди маргиналият ба ҳисоб меравад, таваҷҷӯҳи махсус зоҳир намудааст. Мувофиқи натиҷаи тадқиқоти муаллиф афзоиши аҳолии қобили меҳнат, бекорӣ, паст будани сатҳи маоши меҳнат раванди муҳочирати меҳнатии шаҳрвандони Тоҷикистонро ба хориҷи кишвар шиддат мебахшанд. Аз сабаби надоштаи қасбу ихтисоси муайян, надоистани маданият ва забони давлати қабулкунанда аксарияти муҳочирони меҳнатӣ ба маргинал табдил мейбанд.

Диссертант масъалаи ҷойивазнамоии иҷтимоии амудии болораванда ва поёнравандаро дар соҳтори иҷтимоии чомеаи

Тоҷикистон амиқ таҳқиқ намуда, ба ҳулосае меояд, ки баъзе аз шаҳрвандон тавассути ҷойивазкунии иҷтимоӣ аз як табақаи иҷтимоӣ ба табақаи дигар мегузаранд, муҳити иҷтимоӣ-маънавии худро аз даст дода, ба муҳити нави иҷтимоию фарҳангӣ мутобиқ шуда наметавонанд, яъне дар байнӣ ду табақаи иҷтимоӣ дар мемонанд. Махсусан, дар натиҷаи ҷойивазкунии қасбӣ баъзе аз одамон мақоми иҷтимоии худро аз даст дода, мақоми нави қасбиро ба даст оварда наметавонанд.

Дар диссертатсияи довталаби дараҷаи илмӣ оқибатҳои мусбат ва манғии раванди маргиналшавии аҳолӣ васеъ таҳқиқ гардидаанд. Ба ақидаи диссертант гурӯҳҳои маргиналий тартибот ва арзишҳои иҷтимоӣ-иқтисодии ҷомеаро намепазиранд, торафт устувор гардидани маргиналият дар ҷомеа ба он оварда мерасонад, ки порчафарҳангҳои нави маргиналий пайдо гарданд. Дар натиҷаи маргинализатсия қаҷрафториҳои иҷтимоӣ меафзояд, гурӯҳҳои ифротгаро барои фаъолияти густурдаи худ аз маргиналҳо васеъ истифода мебаранд. Баъзе аз шаҳсони маргинал, ки арзишҳои ҳаётӣ ва миллии худро аз даст додаанд ва дар зиндагӣ роҳгум задаанд, ба сафи гурӯҳҳо ва ҳизбҳои мамнуъшудаи иртиҷоио чудоихоҳ мепайванданд ва атрофиёну шаҳсони наздикашонро ба вазъи мушкилӣ ҳаётӣ мегӯзоранд. Ҷиҳатҳои мусбии зухуроти маргиналият низ дар таҳқиқоти диссертационӣ муфассал баррасӣ гардидаанд.

Қисмати охирони диссертатсияи Н.С. Шоев ба масъалаи пешгирий ва бартараф намудани ҷиҳатҳои манғию ногувори зухуроти маргиналият бахшида шудааст. Диссертант дар асоси натиҷаҳои таҳқиқотҳои сотсиологии ба ин масъала бахшидашуда ва таҳқиқотҳои назариявии мавҷудаю дастрас барои пешгирий ва бартараф намудани зухуроти маргиналият дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон як қатор тавсияҳои асоснокро пешниҳод менамояд. Дар ҳулосаи диссертатсия фишурдаи тамоми масъалаҳои дар бобҳо ва параграфҳо таҳқиқшаванда ба таври муҳтасар инъикос гардидааст.

Н.С. Шоев дар навиштани диссертатсия барои тақвияти идеяҳои худ аз адабиёти зиёди илмӣ-тадқиқотӣ, монографияҳо ва мақолаҳои илмӣ, маводи интернетӣ ва натиҷаҳои тадқиқоти сотсиологӣ истифода бурдааст. Дар диссертатсия мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот дар сатҳи зарурӣ иҷро шуда, дорои навгониҳо мебошад. Диссертант ҳангоми навиштани диссертатсия донишҳои амиқи таҳассусӣ, маҳорати истифодаи методҳои муосири таҳлилнамоӣ, қобилияти баланди

мустақилона гузаронидани тадқиқоти илмиро нишон додааст. Натиҷаҳою хулосаҳои бадастовардаи диссертант асоснок мебошанд ва диссертатсия кори илмию таҳқиқотии мустақилона анҷомёфта ба ҳисоб меравад.

Ҳамаи пешниҳод ва нуктаҳои илмӣ, хулоса ва тавсияҳои дар тадқиқоти диссертационӣ овардашуда асоснок буда, аз ҷиҳати назариявию амалӣ тасдиқ шудаанд ва аҳамияти илмӣ доранд. Мазмуну мундариҷаи диссертатсия, хулосаҳои илмӣ ва тавсияҳои амалӣ ба талаботи муқаррарнамудаи Комиссияи олии аттестационии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ мебошанд. Автореферати диссертатсия ва мақолаҳои нашрнамудаи муаллиф мухтавои асосии диссертатсияро пурра ифода менамоянд. Мавзуъ, ихтисоси илмии интихобшуда, мазмуну мундариҷаи диссертатсияи Н.С. Шоев ба шиносномаи ихтисос мувофиқат менамояд.

Аз ин рӯ, диссертатсияи Шоев Нематҷон Султонович дар мавзуи “Масъалаи маргиналият ҳамчун зуҳуроти иҷтимоӣ дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон” тадқиқоти илмии анҷомёфта буда, сазовори дарёғти дараҷаи илмии номзади илмҳои сотсиологӣ аз рӯи ихтисоси 22.00.04 – Соҳтори иҷтимоӣ, ҳиходҳо ва равандҳои иҷтимоӣ мебошад ва барои ҳимоя дар Шӯрои диссертационии 6D.KOA-005 тавсия мегардад.

Роҳбари илмӣ: номзади илмҳои фалсафа,
дотсенти кафедраи сотсиологияи
факултети фалсафаи ДМТ

Баромбеков В.А.

Суроғ: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон
ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ 17
E-mail: daler04@mail.ru
Тел.: (+992) 93-549-38-18

Имзои н.и.ф., дотсент Баромбеков В.ро
тасдиқ менамоям:

Сардори раёсати кадрҳо
ва корҳои маҳсуси ДМТ

Тавқиев Э.Ш.

Суроғ: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ 17
E-mail: tnu.int.re@gmail.com
Веб-сайт: www.tnu.tj
Тел.: (+992 37) 221-77-11; 221-47-96

14.06.22